

YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHNING EKONOMETRIK TAHLILI

Qarshi davlat texnika universiteti assistenti

Jo'rayeva O'g'iloy Abdiraxim qizi

ogiloyjurayeva35@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni ekonometrik modellashtirish asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda 2005–2023 yillar davomidagi statistik ma'lumotlar asosida panel regressiya va vektor xatoliklarni tuzatish modeli (VECM) qo'llanilgan. Tahlillar natijasida qayta tiklanuvchi energiya ulushi, ekologik investitsiyalar va ifloslanish ko'rsatkichlarining YaIM o'sishiga ta'siri aniqlangan. Maqolada yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'lida mavjud to'siqlar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish iqtisodiy va ekologik jihatdan samarali strategiya ekanligini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar. barqaror rivojlanish, yashil iqtisodiyot, ekonometrik tahlil, qayta tiklanuvchi energiya, O'zbekiston, CO₂ emissiyasi, ekologik siyosat, iqtisodiy o'sish.

Аннотация. В данной статье анализируется процесс устойчивого развития и перехода к зеленой экономике в Республике Узбекистан на основе эконометрического моделирования. В исследовании использовалась модель панельной регрессии и коррекции векторных ошибок (векст) на основе статистических данных за период с 2005 по 2023 год. Анализ выявил влияние доли возобновляемых источников энергии, инвестиций в окружающую среду и показателей загрязнения на рост ВВП. В статье сформулированы существующие препятствия на пути развития зеленой экономики и предложения по их преодолению. Результаты исследования подтверждают, что переход к зеленой экономике в Узбекистане является экономически и экологически эффективной стратегией.

Ключевые слова. устойчивое развитие, зеленая экономика, эконометрический анализ, возобновляемые источники энергии, Узбекистан, выбросы CO₂, экологическая политика, экономический рост

Kirish. XXI asrda global iqlim o'zgarishi, atrof-muhitning ifloslanishi va tabiiy resurslarning kamayib borishi kabi ekologik muammolar dunyo iqtisodiyotining barqarorligiga jiddiy tahdid solmoqda. Bunday sharoitda barqaror rivojlanish konsepsiyasi va yashil iqtisodiyot modeliga o'tish barcha davlatlar, xususan O'zbekiston uchun ham dolzarb masalaga aylanmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasini amalga oshirish to'g'risida"gi qarorlari ushbu yo'nalishda muhim siyosiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni, bir tomondan, ekologik xavfsizlikni ta'minlasi, ikkinchi tomondan, innovatsion texnologiyalar, energiya samaradorligi va qayta tiklanuvchi manbalarga asoslangan iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Shu bilan birga, ushbu jarayonning muvaffaqiyati ilmiy asoslangan yondashuvlar, xususan, ekonometrik modellash tirish orqali aniqlangan omil va ko'rsatkichlarga bog'liq.

Mazkur maqolada O'zbekiston sharoitida barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotga o'tish bilan bog'liq asosiy iqtisodiy va ekologik omillar o'rganiladi, ularning o'zaro ta'siri ekonometrik modellar yordamida tahlil qilinadi. Bundan ko'zlangan maqsad — ilmiy asoslangan, amaliy tavsiyalarga ega bo'lgan qarorlar qabul qilishga xizmat qiluvchi ilmiy yondashuvlarni ishlab chiqishdir. So'nggi yillarda global miqyosda ekologik muvozanat, resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish masalalari iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishiga aylandi. Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi nafaqat ekologik, balki iqtisodiy barqarorlikka erishish uchun ham muhim strategik vosita sifatida qaralmoqda. O'zbekiston Respublikasi ham bu jarayonlardan chetda qolmay, barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish va yashil iqtisodiyotga bosqichma-bosqich o'tishga intilmoqda.

Mavjud holat tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, mamlakatda qayta tiklanuvchi energiya manbalariga sarmoyalar ortib bormoqda, chiqindilarni kamaytirish, suv resurslarini boshqarish va qishloq xo'jaligida ekologik toza texnologiyalarni joriy etish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rilmoqda. Biroq, bu o'zgarishlarning iqtisodiy natijalari,

ularning barqaror rivojlanish indikatorlariga ta'siri va istiqboldagi samaradorligi hali chuqurilmiy-analitik baholanishi zarur.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi - O'zbekiston Respublikasida barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonini iqtisodiy va ekologik ko'rsatkichlar asosida baholash, ularning o'zaro bog'liqligini ekonometrik modellar yordamida tahlil qilish va ushbu yo'nalishda samarali siyosiy va iqtisodiy qarorlar ishlab chiqish uchun ilmiy asoslar yaratishdan iborat.

Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilab olindi:

1. Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyot tushunchalarining nazariy asoslarini o'rganish;
2. O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha mavjud siyosiy hujjatlar va strategiyalarni tahlil qilish;
3. Yashil iqtisodiyotga ta'sir qiluvchi asosiy iqtisodiy (YAIM, investitsiyalar, energiya iste'moli) va ekologik (CO₂ chiqindilari, havo ifloslanishi) ko'rsatkichlarni aniqlash;
4. Ushbu ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlikni ekonometrik modellashtirish (masalan, regresiya yoki ARDL modeli) orqali aniqlash;
5. Olingan natijalar asosida O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Metodologiya tadqiqotda quyidagi metodik yondashuvlar qo'llanildi:

Ma'lumotlar bazasi: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi va Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) manbalaridan olingan 2005–2023 yillarga oid yillik ko'rsatkichlar.

Asosiy ko'rsatkichlar:

- ✓ YaIM o'sish sur'ati (GDPG)
- ✓ Ifloslanish darajasi (CO₂ emissiyasi, metriktonna).
- ✓ Energiya iste'molining qaytatiklanuvchi manbalar ulushi(RE%).
- ✓ Atrof-muhitga yo'naltirilgan davlat investitsiyalari (ENVEXP)
- ✓ Ishsizlikdarajasi(UNEMP)
- ✓ Ekologik samaradorlik indeksi (EPI)

✓ Model: Panelregressiya modeli (fixe deffects) va VECM (Vector Error Correction Model) tahlillari.

✓ Dasturiy vosita: STATA va EViews statistik paketlari yordamida tahlil bajarildi.

Natijalar: Panel regressiya natijalariga ko'ra:

- RE% (qayta tiklanuvchi energiya ulushi) YaIM o'sishiga ijobiy va statistik jihatdan sezilarli ta'sir ko'rsatdi ($\beta = 0.34$, $p < 0.01$).
- CO₂ emissiyasi va UNEMP (ishsizlik darajasi) esa iqtisodiy o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda($\beta = -0.21$, $p < 0.05$; $\beta = -0.17$, $p < 0.05$).

Quyidagi jadvalda asosiy ko'rsatkichlar uchun regressiya natijalari keltirilgan:

Ko'rsatkich	Regressiya koeffitsiyenti	p-qiymati
RE%	0.34	0.001
CO ₂	-0.21	0.043
UNEMP	-0.17	0.037

Tahlil: Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga yo'naltirilgan chora-tadbirlar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Biroq, bu jarayonda quyidagi muammolar mavjud:

- ✓ Ekologik investitsiyalar hajmi hali yetarli emas;
- ✓ Energiya sohasida transformatsiya sekin amalga oshmoqda;
- ✓ Raqamli monitoring va baholash tizimlari sust rivojlangan.

Shu sababli, davlat siyosatida bu sohalarni transformatsiya qilish strategiyasini kuchaytirish zarur.

Xulosa: Tadqiqot natijalari O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish nafaqat ekologik foyda, balki iqtisodiy samaradorlikni ham ta'minlashini ko'rsatdi.

Ekonometrik modellashtirish asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

- 1.Yashil moliyalashtirish mexanizmlarini kengaytirish: maxsus yashil obligatsiyalar, imtiyozli kreditlar.
- 2.Energiya samaradorligini oshirish strategiyasini takomillashtirish.
3. Raqamli ekologik monitoring tizimini joriy etish.

4. Qonunchilik bazasini kuchaytirish: yashil texnologiyalarni joriy etishni majburiylashtirish

Yakuniy xulosa shuki, yashil iqtisodiyotga o'tish O'zbekistonning uzoq muddatli barqaror rivojlanish strategiyasi uchun zaruriy va foydali yo'nalish hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. World Bank. (2023). World Development Indicators. Retrieved from <https://data.worldbank.org>.
2. OECD. (2022). Green Growth Indicators 2022. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/green_growth-2022-en.
3. UNDP Uzbekistan. (2021). Sustainable Development Goals in Uzbekistan: Progress Report. United Nations Development Programme.
4. Ministry of Economic Development and Poverty Reduction of the Republic of Uzbekistan. (2023). Green Economy Transition Strategy 2023–2030.
5. Stern, N. (2006). The Economics of Climate Change: The Stern Review. Cambridge University Press.
6. Zettelmeyer, J., & De Resende, C. (2021). Macroeconomic implications of green growth policies in emerging markets. IMF Working Paper No. WP/21/198.
7. Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers. (2020). Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi va O'zbekistonda ekologik muvozanat (in Uzbek). TIAME Publishing.
8. International Monetary Fund. (2022). Climate-Related Financial Risk and Green Finance in Central Asia. IMF Staff Paper.
9. Hain, D. S., et al. (2020). The role of renewable energy in the green transition of post Soviet economies. Energy Policy, 147, 111874. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2020.111874>
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, PQ–4477-son (2019-yil 4-oktabr). "Yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha asosiy yo'nalishlar to'g'risida". 1. 11. Karimov B.B. Yashil iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bevosita soliqlar roli. — Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali, 2025.

12. Tursunova Z.Sh. Ekologik indikatorlarning iqtisodiy o'sishga ta'sirini ekonometrik tahlil qilish. — Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, №2, 2023.
13. Islomov A.A. Yashil iqtisodiyot: O'zbekistonning yangi iqtisodiy siyosati. — Fan va taraqqiyot, №3, 2021.